

«حلقات»

درس ۱۲۷

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی

آموزشیار: آقای پیشوایی

در درسهای گذشته درباره ضوابط خبر یقین آور بحث کردیم. گفتیم که خبر باید دارای ضوابط کمی و کیفی باشد. ضوابط کیفی گاهی موضوعی و مربوط به مخبر و خبر بود و گاهی ذاتی که شرایط مخبر له را توضیح می داد. بحث درباره ی ضوابط موضوعی را به پایان رساندیم. اما در مورد ضوابط کیفی ذاتی در جلسه گذشته دو ضابطه را توضیح دادیم؛ یکی طبع مخاطب و دیگری پیش زمینه های ذهنی مخاطب بود. در این جلسه ادامه این ضوابط را بررسی می کنیم و سپس در مورد تواتر با واسطه و بی واسطه بحث خواهیم کرد.

و منها: مشاعر الإنسان العاطفية التي قد تزيد أو تنقص من تقييمه للقرائن الاحتمالية، أو من قدرته على التشبث بالاحتمال الضئيل تبعاً للتفاعل معه إيجاباً أو سلباً.

تعدد الوسائط في التواتر:

إذا كانت القضية الأصلية المطلوبة إثباتها ليست موضعاً للاخبار المباشر في الشهادات المحسوسة، و إنما هي منقولة بواسطة شهادات أخرى كما هو الغالب في الروايات، فلا بد من حصول أحد أمرين ليتحقق ملاك التواتر. أحدهما: ان تكون كل واحدة من تلك الشهادات الأخرى موضوعاً للاخبار المباشر المتواتر، و هكذا يلحظ التواتر في كل حلقة.

ضوابط کیفی ذاتی سه ضابطه هستند. این ضوابط در مورد شخصیت مستمع خبر و شرایط فکری او برای پذیرش و باور به خبر می باشند. این ضوابط عبارتند از :

أ - طبیعت مخبرله :

اینکه هر چه مخبرله زودباورتر باشن خبر زودتر او را به یقین خواهد رساند و هر چه شخص زیرکتر باشد دیرتر

پیش زمینه های فکری مخبرله :

ب - اگر شخصی که خبر به او می رسد در مورد آن خبر آمادگی ذهنی داشته باشد، خبر را زودتر باور می کند . و اگر خبر با دانسته های پیشین او همخوانی نداشته باشد، دیرتر آن را می پذیرد.

ت - احساسات مخبرله نسبت به خبر :

سومین ضابطه، شرایط روحی و عاطفی شخص نسبت به خبر است . هماهنگی خبر با احساسات مستمع در پذیرش خبر مؤثر است. کسی که خبری را دوست نداشته باشد و از شنیدن آن ناراحت بشود، آن خبر را دیرتر باور می کند تا کسی که از شنیدن آن خبر خوشحال می شود.

پس واکنش مثبت و منفی یا حب و بغض نسبت به یک خبر در باور انسان نسبت به آن خبر تأثیر می گذارد.

مثال

اگر برای شخصی خبر بیاورند که یکی از عزیزان او در دریا غرق و ناپدید شده است، باور نمی کند و چندین سال به انتظار او می نشیند شاید که آن خبر دروغ بوده باشد و مخبر اشتباه کرده باشد.

شیوه تأثیر

این حب و بغض از دو جهت بر ذهن سامع و مخبرله تأثیر دارد :

أ - کاهش ارزش احتمالاتی خبی

یکی از این جهت که ارزش احتمالاتی خبر را پایین می آورد . به این صورت که، هر خبر در ذهن افراد مقداری احتمال صدق ایجاد می کند. هرچه شرایطی که در درس های گذشته بیان شد، بیشتر باشد این احتمال بالاتر می رود. حال خبری که برای افراد عادی مثلاً ۵۰ درصد احتمال صدق دارد برای ردی که به خبر احساس مثبت عاطفی دارد این احتمال به ۷۰ درصد می رسد. و همینطور وقتی افراد خبری را که دوست ندارند، بشنوند احتمال صدق آن در ذهن شان پایین می آید.

ب - توجه به احتمالات خلاف

این واکنش مثبت یا منفی، موجب کم یا زیاد شدن توجه و ارزش گذاری بر احتمال خلاف در ذهن افراد می شود . اگر شنونده مفاد خبر را دوست نداشته باشد، احتمالی را - هر چند ارزش کمی داشته باشد - مورد توجه قرار می دهد و چه بسا به آن عمل می کند. لذا باور به مفاد خبر برای این شخص دیرتر حاصل می شود. و از طرفی انسان ها آنچه را که دوست داشته باشند، به راحتی قبول می کنند و خیلی زود آن را از مسلمات حساب می کنند.

مثال

مثال مشهور و ملموس در بحث های سیاسی است، شخصی که به گروهی دلبسته است، به طور کامل خوبی های آنها را گرچه با شنیدن از افراد غیرموثق نقل میکند و با جان و دل از آنها دفاع می کند . اما اگر مطلبی بر علیه حزب مورد علاقه ی او باشد گرچه با اخبار چندین نفر، همراه باشد، باز زیر بار نمی رود و همه این اخبار را توجیه یا حمل بر اشتباه افراد یا کذب آنان می کند.

تواتر با واسطه

تا اینجا بحث ما درباره خبر متواتری بود که مخبرین خودشان مفاد خبر را مستقیماً درک کرده بودند. مثلاً واقعه را با چشم خویش دیده بودند، یا آثار آن را شاهد بودند. از این نوع خبر متواتر به متواتر مستقیم و بدون واسطه تعبیر می کنیم. اما گاهی مخبرین خودشان مفاد خبر را درک نکرده اند، بلکه از دیگری شنیده اند و با واسطه برای ما نقل می کنند. مثل اخبار تاریخی یا روایاتی که در کتب روایی از معصومین به ما رسیده است. آیا به این گونه اخبار می توان یقین پیدا کرد؟ شهید صدر (ره) می فرمایند: برای یقین پیدا کردن به انی اخبار باید و جود یکی از این دو ملاک را در آنها احراز کرد؛ یعنی برای اثبات تواتر باید یکی از این دو روش را پیمود:

روش اول در اثبات تواتر با واسطه

در این روش باید تواتر در هر حلقه برای مستمع ثابت شود. یعنی جمعی که شاهد مستقیم واقعه بوده اند حلقه اول را تشکیل می دهند. بعد عده بیشتری کلام این افراد را نقل می کنند. این گروه حلقه دوم را تشکیل می دهند. و ممکن است عده ای دیگر کلام افراد حلقه دوم را نقل کنند که این گروه حلقه سوم را تشکیل دهند و حال برای اینکه ما به این خبر که چند واسطه خورده است یقین کنیم باید تواتر در هر حلقه اثبات شود. مثلاً در تواتر با یک واسطه باید به این گونه عمل شود.

اگر عدد تواتر برای ما استماع از ده نفر با شرایطی که در حث گذشته گفته شده، باشد، باید در این روش هم برای هر کدام از نقل ها، در هر دوره باید این عدد موجود باشد. مثلاً ده نفر حداقل مستقیماً خودشان واقعه را دیده باشند و آن را نقل کرده باشند. آنگاه ما باید در دوره دوم هم برای هر کدام از این اقوال دهگانه، ده نفر شاهد داشته باشیم. یعنی اگر زید یکی از شاهدین مستقیم باشد ما هم برای حرف زید ده نفر شاهدی داشته باشیم. یعنی ده نفر بگویند ما از زید شنیدیم که این خبر را نقل کرد و برای دیگر شاهدان هم همچنین. به طوری که یقین کنیم که زید این حرف را زده و عمرو هم همچنین و بکر هم همچنین.... و در آخر یقین می کنیم که این ده نفر این کلام را گفته اند و بعد به یقین بعدی می رسیم

که آن ره نفر اول که یک حرف را زده اند امکان ندارد همه حرفشان اشتباه باشد و به مفاد آن خبر یقین می کنیم . اگر تعداد واسطه ها بیشتر باشد باید در حلقه سوم هم برای کلام افراد حلقه دوم هر کدام ده شاهد داشته باشیم.

چکیده

۱. آخرین ضابطه ی خبر متواتر، ضابطه کیفی ذاتی است که به شخصیت مخبرله بر می گردد و آن، میزان حس

عاطفی مخبرله به خبر است . هرچه احساسات مخبرله با مفاد خبر هماهنگ تر باشد موجب می شود مخبرله زودتر به یقین برسد و هرچه احساسات مخبرله با خبر مخالفت بیشتری داشته باشد او را دیرتر به یقین می رساند.

۲. احساسات عاطفی از دو جهت بر سرعت یقین کردن مستمع اثر می گذارند . یکی از این جهت که ارزش

احتمالی خبر را در ذهن مخبرله بالا می برند، و از طرفی مقدار توجه و عنایت به احتمال خلاف به حس مثبت یا منفی عاطفی مخبرله نسبت به خبر بستگی دارد . اگر مفاد خبر را دوست داشته باشد، احتمالات خلاف را توجه نمی کند و زود به یقین می رسد. و اگر با آن مخالف باشد به کوچکترین احتمال خلاف واکنش نشان می دهد، در نتیجه دیرتر به یقین می رسد.

۳. با توجه به شکل اخبار مخبرین، دو نوع تواتر داریم . اگر مخبرین مستقیماً واقعه را گزارش کنند در این صورت

تواتر، مستقیم و بلاواسطه می شود و اگر مخبرین خبر را با واسطه نقل کنند تواتر با واسطه می شود.

۴. در تواتر با واسطه، اگر در هر حلقه، تواتر اثبات شود، خبر برای مستمع یقینی می شود . به این گونه که چندین

نفر واقعه را تماشا کرده و چندین نفر هم قول هر کدام از مخبرین مستقیم را، جداگانه نقل کنند، به گونه ای که از نقل آنها مستمع به خبر تک تک مخبرین حلقه اول یقین پیدا کند.

۵. اغلب اخبار تاریخی و روایی ما از نوع با واسطه هستند. لهذا اهمیت این نوع تواتر بسیار زیاد است.